

Pravni aspekti trgovine prava na emisije ugljen dioksida u Republici Srbiji

Legal Aspects of Carbon Dioxide Emissions Rights Trading in the Republic of Serbia

Miloš Kuzman *

* Potpredsednik Udruženja za pravo energetike Srbije

Rezime - Jedan od načina borbe protiv klimatskih promena je i trgovina prava na emisije ugljen dioksida, koji u praksi u značajnoj meri emituju energetske kompanije. Na globalnom nivou se ova trgovina odvija putem različitih globalnih, regionalnih i lokalnih mehanizama. U neke od navedenih mehanizama se Republika Srbija već uključila dok u druge tek treba da se uključi kao što je na primer sistem trgovine emisijama EU (EU ETS). Preduslov za uključivanje u navedene mehanizme je postojanje odgovarajućeg regulatornog okvira putem koga bi trgovina prava na emisije ugljen dioksida mogla nesmetano da se vrši u Republici Srbiji. Kako u Republici Srbiji ovakav regulatorni okvir još uvek nije uspostavljen, ovaj rad teži da prikaže referentne mehanizme u svetu sa posebnim osvrtom na EU, kao i da prikaže potencijalne izazove sa kojima se učesnici na energetskom tržištu potencijalno mogu suočiti ukoliko bi želeli da u okviru postojećeg zakonodavnog okvira trguju pravom na emisije ugljen dioksida u Republici Srbiji.

Gljučne reči - energetska efikasnost, klimatske promene, pravo životne sredine, trgovina prava na emisije ugljen dioksida

Abstract – One way to combat climate change is to trade with carbon dioxide emissions rights, which in practice are emitted significantly by energy companies. Globally, this trade takes place through various global, regional and local mechanisms. Some of these mechanisms have already been implemented in the Republic of Serbia, while others have yet to be implemented, such as the EU Emissions Trading System (EU ETS). A prerequisite for participation in these mechanisms is the existence of an appropriate regulatory framework through which the trade of carbon dioxide emissions rights could be freely conducted in the Republic of Serbia. Since such regulatory framework has not yet been established in the Republic of Serbia, this article intends to show the relevant global mechanisms with a focus on EU legislation, as well as to show the potential challenges that participants in the energy market could potentially face if they want to trade carbon dioxide emissions rights within the existing legislative framework in the Republic of Serbia.

Index Terms - energy efficiency, climate changes, environmental law, carbon dioxide emissions rights trading

I UVODNA RAZMATRANJA

Jedna od prvih odluka novog predsednika Sjedinjenih Američkih Država (SAD) prilikom dolaska nove administracije je ponovno obavezivanje SAD na primenu Sporazuma iz Pariza [1] kao i pokretanje procedure vraćanja na snagu više od stotinu propisa kojima se reguliše oblast zaštite životne sredine [2], čime je došlo do zaokreta u politici SAD po ovom pitanju u odnosu na prethodnu administraciju [3]. Dva meseca ranije je francuski predsednik čestitao američkom predsedniku na izbornoj pobedi izjavivši da je to šansa da se naša planeta učini ponovo zelenom [4]. Navedene činjenice govore o značaju borbe protiv klimatskih promena i njenih posledica na globalnom planu, koji predstavnici najmoćnijih država sveta makar načelno pokazuju po ovom pitanju.

Borba protiv klimatskih promena i njenih posledica ne bi suštinski bila moguća bez uspostavljanja mehanizama koji doprinose smanjenju štetnih efekata na životnu sredinu koje ove promene nose. Jedan od tih mehanizama uspostavljen još Kjoto Protokolom koga je ratifikovala i Republika Srbija [5] u vidu mehanizma čistog razvoja (Clean development mechanism odnosno CDM) je i mehanizam trgovanja pravima na emisije gasova sa efektom staklene bašte uključujući i ugljen dioksid, koji je korišćen i u Republici Srbiji. Nakon CDM mehanizma uspostavljenim Kjoto Protokolom usledilo je uspostavljanje mehanizama u Evropskoj Uniji (EU) o kojima će kasnije biti reči.

Osnovna svrha ovih mehanizama je da država odnosno zagađivač koji emituje veću količinu ugljen dioksida od dozvoljene ima mogućnost da kupi pravo da emituje veće emisije ugljen dioksida, a da država odnosno zagađivač koji je postigao smanjenje emisija ugljen dioksida proda svoja prava na emisije ugljen dioksida drugim državama odnosno zagađivačima. Na ovaj način države odnosno zagađivači koji emituju veće količine ugljen dioksida od dozvoljenog umesto propisanih kazni plaćaju drugoj državi odnosno zagađivaču za ostvarene uštede u emisijama ugljen dioksida, čime se na globalnom nivou zagađivači podstiču na smanjenje emisija ugljen dioksida usled, između ostalog, i pozitivnog ekonomskog efekta koji ovim putem mogu ostvariti [6].

Ovi mehanizmi su posebno važni za energetske kompanije koje emituju značajne količine ugljen dioksida u atmosferu. Iako se u svetu čine značajni naponi da se tehnološki unapredi proizvodnja u energetskim kompanijama i time dođe i do pozitivnog efekta na životnu sredinu, pokazalo se da isti nisu dovoljni te da je potrebno uložiti i dodatne napore u čemu značajnu ulogu igra i funkcija navedenih mehanizama.

Težnja ovog rada je da kroz regulatorni okvir pokaže mesto Republike Srbije u borbi protiv klimatskih promena i njihovih posledica kroz mehanizme trgovanja pravima na emisije ugljen dioksida. Takođe, namera je da ovaj rad prikaže i pozitivne primere drugih država u uspostavljanju ovih mehanizama i njihovoj primeni, kako bi se uspostavile smernice daljeg razvoja zakonodavstva Republike Srbije u ovoj oblasti koji razvoj će u značajnoj meri biti od koristi energetskim kompanijama.

II PRIKAZ REGULATORNOG OKVIRA U UJEDINJENIM NACIJAMA I EVROPSKOJ UNIJI

II.1 CDM mehanizam

Godina 1997. uzima se kao referentna za uvođenje mehanizma trgovanja pravima na emisije ugljen dioksida na globalnom nivou s obzirom da je te godine usvojen Kjoto Protokol koji je u svom članu 12 predvideo uspostavljanje mehanizma čistog razvoja odnosno CDM mehanizma pored drugih sličnih mehanizama – mehanizma međunarodnog trgovanja emisijama (*Emission Trading System - ETS*) i zajedničkim sprovođenjem (*Joint Implementation - JI*). Prilogom A Kjoto Protokola takođe su navedeni sektori u kojima bi trebalo da se postigne smanjenje štetnih emisija u koje sektore je spadao i energetski sektor. Države potpisnice Kjoto Protokola su u narednim godinama ratifikovale konvenciju i donele zakone kojim su preuzele odredbe konvencije u svoje zakonodavstvo, te su sektorskim propisima predvidele pragove i kazne za zagađivače koji u referentnom periodu ne smanje emisije gasova sa efektom staklene bašte uključujući i ugljen dioksid na propisan nivo. U ovom radu je predstavljen samo CDM mehanizam jer je on jedini od pomenuta tri mehanizma koje je Republika Srbija mogla da koristi kao zemlja u razvoju koja nije navedena u Prilogu B Kjoto protokola.

Korišćenje CDM mehanizma bilo je namenjeno kako razvijenim državama koje su poimenice bile pobrojane u Prilogu B Kjoto Protokola tako i državama u razvoju koje nisu našle svoje mesto u pomenutom aneksu. Naime, razvijene države su mogle u okviru CDM mehanizma da ulažu sredstva u projekte smanjenja emisija ugljen dioksida u nerazvijenim državama, te da nakon procesa sertifikacije pri UN dobiju određen broj kredita (CER) za smanjenje emisija prema formuli jedan kredit = jedna tona ugljen dioksida. Bilo je omogućeno i trgovanje ovim kreditima s krajnjim ciljem da razvijene države dostignu smanjenje emisija ugljen dioksida do nivoa predviđenog u Kjoto protokolu.

Zanimljivo je istaći da se ovim kreditima moglo trgovati i u ranim fazama projekta, pa čak i onda kada su projekti još uvek u idejnoj fazi. Na ovaj način je vrlo brzo stvoreno svetsko tržište CER kredita i počelo je ubrzano investiranje u ove projekte jer se vrlo brzo videla ekonomska korist ovakvih projekata. Ta se korist, koja je opšta za sve slične mehanizme, ogleda u tome da

zagađivač ima ekonomsku logiku da otkupi kredite za smanjenje emisija ugljen dioksida po ceni koja je niža od visine kazne koju bi morao da plati u svojoj matičnoj državi ukoliko ne dostigne smanjenje emisija ugljen dioksida u referentnom periodu.

Neizvesna je dalja sudbina ovog mehanizma s obzirom da je 31. decembra 2020. godine prestao a važenjem i dopunski Doha Aneks uz Kjoto Protokol kojim su se predvidele nove referentne granice za emisije gasova sa efektom staklene bašte u periodu 2012-2020. Članom 6 Sporazuma iz Pariza, koji je naslednik Kjoto Protokola, reguliše se generalno uspostavljanje, kao i način dalje razrade globalnog mehanizma koji doprinosi ublažavanju emisija gasova sa efektom staklene bašte, koji države koje su ga ratifikovale mogu da koriste i na nacionalnoj osnovi. Navedeni mehanizam još uvek nije u potpunosti uspostavljen i razrađen na globalnom nivou, te samim tim nije jasan ni način na koji bi isti mogao biti implementiran od strane država koje su ga ratifikovale, odnosno da li će se istim nastaviti delovanje CMR mehanizma ili će biti uspostavljen potpuno novi mehanizam.

II.2 EU ETS mehanizam

Odgovor Evropske Unije na donošenje Kjoto Protokola je između ostalog uspostavljanje EU-ETS mehanizma trgovanja emisijama (*EU emissions trading system*) [7]. Osnov za uspostavljanje ovog mehanizma je određen u članu 17 Kjoto Protokola, i isti trenutno predstavlja najveći globalni mehanizam za trgovanje emisijama gasova sa efektom staklene bašte. Uspostavljanjem ovog mehanizma promoviše se jedan od osnovnih principa prava zaštite životne sredine *zagađivač plaća*, tako što se ovim mehanizmom jasno propisuju smernice za određivanje cene gasova sa efektom staklene bašte koje zagađivač emituje.

EU ETS mehanizam funkcioniše tako što se za svako privredno društvo odredi gornja granica ukupnih emisija gasova sa efektom staklene bašte koje jedno preduzeće može da emituje, a ukoliko tu gornju granicu prekorači mora da plati kaznu. Svako privredno društvo u zemlji članica EU koje emituje gasove sa efektom staklene bašte u skladu sa EU-ETS poseduje određen broj dozvola za emitovanje jedne tone ugljen dioksida ili ekvivalentne doze drugih određenih snažnijih gasova (azot oksida i perfluorugljenika). Ukoliko ne poseduje dovoljan broj ovih dozvola, privredno društvo može da unapredi svoju tehnologiju na način da emituje manje gasova sa efektom staklene bašte i tako stekne više dozvola za emitovanje odnosno emisionih jedinica.

Kako to nije uvek moguće iz više razloga, prvenstveno ekonomskih, privredno društvo ima mogućnost da dokupi dodatne emisije jedinice do individualnog određenog limita. Na ovaj način privredno društvo sa nedovoljnim brojem emisionih jedinica izbegava plaćanje propisanih kazni za prekoračenje emisija preko dozvoljenih limita a sa druge strane mu se omogućava da ispuni svoje zakonske obaveze. Sa druge strane se privrednom društvu koje prodaje višak emisionih jedinica omogućava da ostvari pozitivne ekonomske efekte [8].

Novi, na osnovu Sporazuma iz Pariza uspostavljen cilj za smanjenje emisija ugljen-dioksida do 2030. godine je od strane EU postavljen je još ambicioznije kroz plan predstavljen u septembru 2020. godine i iznosi 55 procenata u odnosu na

referentnu 1990. godinu, sa jasnim planom za dostizanje klimatske neutralnosti do 2050. godine [9]. U tom kontekstu je za dostizanje postavljenih ciljeva EU u borbi protiv klimatskih promena vrlo značajno postojanje ovog mehanizma koji trenutno pokriva oko 40 procenata EU emisija gasova sa efektom staklene bašte [10] i njegovi praktični efekti.

II.3 UER mehanizam

Za energetske kompanije koje se bave istraživanjem i proizvodnjom nafte i gase posebno je značajan UER (*upstream emission reduction*) mehanizam uspostavljen od strane EU kako bi se smanjila emisije gasova sa efektom staklene bašte koje dolaze iz proizvodnje goriva i drugih energenata iz nebioloških izvora [11]. Ovakav mehanizam je uspostavljen kako bi se emisije gasova sa efektom staklene bašte mogle kontrolisati na samom izvoru prilikom proizvodnje ugljovodnika, uključujući i ispuštanje gasova u atmosferu i njegovo spaljivanje, na koji način je moguće preciznije utvrditi količinu štetnih gasova koja se emituje u proizvodnji goriva.

Generalno, sam princip ovog mehanizma ne razlikuje se od prethodno opisanih mehanizama. Praktično, zagađivač koji ne dostigne smanjenje emisije gasova sa efektom staklene bašte u skladu sa odredbama referentnog propisa o kvalitetu goriva u referentnom desetogodišnjem periodu je dužan da plati propisanu kaznu. Da bi to sprečio on tehnološki može da unapredi svoju proizvodnju, a takođe može da dokupi pravo na emisije gasova sa efektom staklene bašte od drugog privrednog društva i time ispuni svoju zakonsku obavezu.

Razlika u odnosu na EU-ETS mehanizam koji je usmeren na trgovinu pravima na emisije između država članica EU i Lihtenštajna, Norveške i Islanda je u tome što se prava na UERs emisije mogu otkupiti od privrednog društva iz bilo koje države na svetu [12], uz ispunjenje drugih relevantnih propisanih uslova (poštovanja referentnog perioda ušteda, izvršene verifikacije, itd.).

Logika ovakvog mehanizma se ogleda u činjenici da svi na planeti zemlji udišemo isti vazduh, te da je zapravo smanjenje negativnih emisija štetnih gasova učinjene od strane privrednog društva u bilo kojoj državi na svetu globalno smanjenje emisija kojim se ostvaruje globalni pozitivan uticaj. Takođe, na ovaj način se više država može uključiti u dostizanje ciljeva Sporazuma iz Pariza što i jeste namera globalnih klimatskih politika.

III REGULATORNI OKVIR U REPUBLICI SRBIJI I DOSADAŠNJA PRAKSA

Nakon zakonodavnog potvrđivanja Kjoto Protokola u Republici Srbiji došlo je i do usvajanja Zakona o zaštiti vazduha koji je reflektovao obavezivanje Republike Srbije obavezama iz Kjoto Prokola [13]. U članu 50. navedenog zakona propisano je da su gasovi sa efektom staklene bašte ugljendioksid (CO₂), metan (CH₄), azotsuboksid (N₂O), fluorougljovodnici (HFCs), perfluorougljenici (PFCs) i sumporheksafluorid (SF₆). Istim članom propisano je da se sprečavanje i smanjenje zagađivanja vazduha koje utiče na promenu klime sprovodi: 1) primenom mera za smanjenje emisija gasova sa efektom staklene bašte; i 2) praćenjem emisija gasova sa efektom staklene bašte iz izvora i

praćenjem odstranjenih količina ovih gasova putem ponora. Navedene mere se realizuju: 1) razvojem i korišćenjem čistijih tehnologija kojima se sprečava ili smanjuje emisija gasova sa efektom staklene bašte; 2) podsticanjem korišćenja obnovljivih izvora energije; 3) podsticanjem energetske efikasnosti; i 4) *aktivnostima kojima se povećava odstranjivanje gasova sa efektom staklene bašte iz atmosfere.*

Ovim članom zakona je takođe propisano da se prethodno navedene mere sprovoditi u okviru mehanizma čistog razvoja Kjoto Protokola. Navedena odredba predstavlja prvu odredbu u domaćem zakonodavstvu kojom je praktično dozvoljena trgovina pravima na emisije gasova sa efektom staklene bašte. Kako je prethodno navedeno, s obzirom da je protekao rok važenja Doha Aneksa uz Kjoto Protokol, upitno je da li će se nastaviti sa sprovođenjem CDM projekata putem Sporazuma iz Pariza. Do kraja 2020. godine, u skladu sa javno dostupnim podacima UNDP, registrovano je sedam CDM projekata u Republici Srbiji [14]. S obzirom na ekspanziju ovih projekata u svetu i pozitivnih efekata njegovog sprovođenja, čini se da će u skorije vreme ovaj problem biti rešen i da će investitori i drugi učesnici u ovim transakcijama steći dugoročnu izvesnost planiranja i sprovođenja CDM projekata.

Nažalost, Zakon o klimatskim promenama, čije bi usvajanje predstavljalo početak i temelj zakonodavne borbe u Republici Srbiji protiv klimatskih promena i njihovih posledica, iako sadrži samo načelne odredbe o ograničenju emisija gasova sa efektom staklene bašte, još uvek nije usvojen i nalazi se godinama u formi nacrtu [15]¹. S obzirom da Republika Srbija nije član Evropske Unije privredna društva iz Republike Srbije ne bi mogla da trguju pravima na emisije u okviru EU-ETS mehanizma, ali se zakonodavni okvir za ovakvo trgovanje mora uspostaviti u Republici Srbiji pre eventualnog pristupanja Evropskoj Uniji.

Postavlja se pitanje da li bi se u nedostatku detaljnijih zakonskih propisa u Republici Srbiji moglo trgovati pravima na emisije gasova sa efektom staklene bašte, u konkretnim slučajevima ugljen dioksida kao najrasprostranjenijem, to jest da li su citirane odredbe Zakona o zaštiti vazduha dovoljan regulatoran okvir za trgovinu pravima na emisije gasova sa efektom staklene bašte. Ono što je izvesno da niti jednim važećim propisom u Republici Srbiji ovakva trgovina nije zabranjena.

Konkretno, od pomenutih predstavljenih mehanizama privrednim društvima iz Republike Srbije je načelno samim propisima EU dozvoljeno da trguju pravima na smanjenje emisija ugljen dioksida koji potiče iz istraživanja i proizvodnje ugljovodnika (UERs), s obzirom da tzv. uštede u emisijama mogu da potiču sa teritorije bilo koje države sveta. Međutim, sporno je da li bi nadležna ministarstva gledala blagonaklono na ovakvu trgovinu s obzirom na nepostojanje adekvatne zakonske regulative koja reguliše ovu oblast (čini se da bi to bilo Ministarstvo zaštite životne sredine i Ministarstvo rudarstva i energetike), iako ista nije zabranjena pozitivnim propisima. Sporno je takođe i kako bi se izvršila naplata cene prava na emisije iz inostranstva na račun privrednog društva u Republici Srbiji te bi ovo pitanje trebalo proveriti sa Ministarstvom finansija odnosno Narodnom bankom

¹ Nakon predaje rada, došlo je do usvajanja Zakona o klimatskim promenama, Službeni glasnik RS, br. 26/2021. Usvajanje navedenog zakona nije do dana objavljivanja rada dovelo do izmena ključnih zaključaka iznetih njemu.

Srbije. Problem bi mogla da predstavlja činjenica da bi u konkretnom slučaju podaci o emisijama mogli da budu poverljivi odnosno da predstavljaju državnu tajnu, te da samim tim ne bude moguće njihovo saopštavanje trećim licima, što treba proveriti u odnosu na konkretne okolnosti.

U skladu sa dostupnim saznanjima, ne postoji zvaničan podatak da je do trenutka objavljivanja ovog rada izvršena trgovina pravima na emisiju gasova sa efektom staklene bašte u Republici Srbiji, iako su u toku pokušaji pojedinih energetske kompanije da prodaju svoje takozvane uštede u emisijama. Zbog svega navedenog, savetuje se energetske kompanijama i drugim privrednim subjektima koji bi da učestvuju u sličnim transakcijama da prethodno sa nadležnim državnim organima koji su prethodno navedeni, kao i eventualno drugim ukoliko za to postoji posebna potreba, provere postojanje zakonskih pretpostavki za realizaciju posla, kako se ne bi suočili sa preprekama tokom same trgovine emisijama pa čak i nemogućnošću da u potpunosti realizuju započeti posao.

IV ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Svedoci smo redovnih upozorenja stručnjaka koji se bave klimatskim promenama da je potrebno hitno i trajno preduzimanje mera borbe protiv klimatskih promena i njenih posledica usled rastućeg globalnog zagrevanja koje pretilo da potpuno preokrene pa i da surovo zaustavi razvoj civilizacije na način na kakav smo do sada navikli. U tu svrhu između ostalog i služi sazivanje konferencija UN o klimatskim promenama od kojih je prošlogodišnja otkazana usled pandemije COVID 19 i biće održana krajem ove godine u Glazgovu u Škotskoj [16].

Bez obzira kakvi budu zaključci sa ove konferencije, borba protiv klimatskih promena mora ostati zadatak na čijem rešavanju se mora vredno raditi kako bi se umanjile posledice klimatskih promena a time i naš opstanak na planeti zemlji. Ovo se posebno odnosi na, između ostalog, i energetske kompanije kao značajne emitere gasova sa efektom staklene bašte, koji moraju uložiti i dodatni napor kako bi omogućili zeleno održivo postojanje i osigurala održiva energetska budućnost Republike Srbije čije su različite scenarije pojedini autori već detaljno obradili [17].

Očekuje se da će mehanizmi trgovine pravima na emisije gasova sa efektom staklene bašte ostati jedan od stubova borbe protiv klimatskih promena, najpre zbog svoje dosadašnje uspešne primene i ekonomskih efekata koji se njima postižu. U tom kontekstu bi energetske kompanije trebalo ohrabrivati da ulažu u projekte zaštite životne sredine koji dovode do smanjenja emisija navedenih gasova jer to pored opšte koristi za čovečanstvo može doneti i njima značajnu ekonomsku korist.

Kada je reč o mogućnostima za ovakvu trgovinu u Republici Srbiji, očekuje se na prvom mestu usvajanje zakona o klimatskim promenama² kao i drugih zakonskih i podzakonskih akata kojima bi se zakonodavstvo Republike Srbije uskladilo sa propisima EU u ovoj oblasti. Do donošenja ovih propisa ostaje sporno u kojoj meri je trgovina emisijama gasova sa efektima staklene bašte uključujući tu i ugljen dioksid u Republici Srbiji moguća usled iznad iznetih razloga. Nezavisno od toga, potrebno je ohrabriti

energetske kompanije da razvijaju svoje projekte u ovoj oblasti, jer je za svaki novi početak razvoja nekog novog projekta potrebno da neko, kolokvijalno rečeno, probije led, makar taj led bio i regulatorni.

LITERATURA

- [1] Zakon o potvrđivanju Sporazuma iz Pariza, Službeni glasnik RS, br. 4/2017.
- [2] Biden Cancels Keystone XL Pipeline and Rejoins Paris Climate Agreement, *The New York Times*, <https://www.nytimes.com/2021/01/20/climate/biden-paris-climate-agreement.html> [pristupljeno 21.01.2021]
- [3] Đukić, P. Batas Bijelić, I. Održiva energetika i klimatske promene – Svet i Srbija, *Energetika, ekonomija, ekologija*, Vol. XX, No. 1-2, pp. 38-48, 2018.
- [4] Macron calls Biden victory a chance to 'make our planet great again', *Independent*, <https://www.independent.co.uk/climate-change/news/macron-biden-victory-paris-climate-agreement-b1722209.html> [pristupljeno 05.02.2021]
- [5] Zakon o potvrđivanju Kjoto Protokola uz Okvirnu konvenciju Ujedinjenih nacija o promeni klime, Službeni glasnik RS, br. 88/2007 i 38/2009 – dr. zakon.
- [6] Detaljnije o prednostima ovih mehanizama videti u Alexander Eden, Charlotte Unger, William Acworth, Kristian Wilkening, Constanze Haug, Benefits of Emissions Trading - Taking Stock of the Impacts of Emissions Trading Systems Worldwide, International Carbon Action Partnership, https://icapcarbonaction.com/en/?option=com_attach&task=download&id=575, [pristupljeno 09.02.2021]
- [7] Grgić, I. Evropski sustav trgovanja emisijskim dozvolama, Diplomski rad, Sveučilište u Zagrebu, Rudarsko geološko naftni fakultet, str. 9, <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:169:424408>, 06. oktobar 2021. godine.
- [8] Directive (EU) 2018/410 of the European Parliament and of the Council of 14 March 2018 amending Directive 2003/87/EC to enhance cost-effective emission reductions and low-carbon investments, and Decision (EU) 2015/1814, Official Journal of the European Union, No. L 76 dated 19 March 2018.
- [9] Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions Stepping up Europe's 2030 climate ambition, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52020DC0562>, [pristupljeno 09.02.2021]
- [10] EU Emissions Trading System (EU ETS), https://ec.europa.eu/clima/policies/ets_en [pristupljeno 09.02.2021]
- [11] Council Directive (EU) 2015/652 of 20 April 2015 laying down calculation methods and reporting requirements pursuant to Directive 98/70/EC of the European Parliament and of the Council relating to the quality of petrol and diesel fuels, Official Journal of the European Union, No. L 107 dated 25 April 2014.
- [12] Annex I point 3 (d)(i) of the Council Directive (EU) 2015/652 of 20 April 2015 laying down calculation methods and reporting requirements pursuant to Directive 98/70/EC of the European Parliament and of the Council relating to the quality of petrol and diesel fuels, Official Journal of the European Union, No. L 107 dated 25 April 2014.
- [13] Zakon o zaštiti vazduha, Službeni glasnik RS, br. 36/2009 i 10/2013.
- [14] Projekti u okviru Mehanizma čistog razvoja u Srbiji, <https://www.klimatskeprome.rs/obaveze-prema-un/kjoto-protokol/cmd-projekti/> [pristupljeno 05.02.2021]
- [15] Nacrt Zakona o klimatskim promenama, <https://www.paragraf.rs/dnevne-vesti/160318/160318-vest18.html>, [pristupljeno 05.02.2021]
- [16] UN Climate Change Conference UK 2021, <https://ukcop26.org/>, 06. oktobar 2021. godine.
- [17] Babić, M. Istraživanje mogućih scenarija energetske budućnosti Republike Srbije uz pomoć backcasting methodology i softvera Energovizija MB, *Energetika, ekonomija, ekologija*, Vol. XXII, No. 1-2, pp. 1-9, 2020.

AUTORI

Miloš Kuzman, privredno društvo NIS a.d. Novi Sad, potpredsednik Udruženja za pravo energetike Srbije, miloskuzman@gmail.com

² Videti prethodni komentar.